

MOJA AFERA SA NEMAČKOM

Ne možemo nikome sugerisati da bi morao biti pažljiv pri odabiru datuma svoga rođenja. Jer život je jedan individualno-privatni iskustveni proces, čiji su ritam, kao i njegovi povremeni prekidi, uslovljeni istorijskim prilikama. A to, opet, znači, da te istorijske prilike u životima svakoga od nas nastupaju u najpovoljnijem trenutku za nas, ni ranije, ni kasnije nego što bi trebalo.

Ja se lično u tom pogledu ne bih imao na šta požaliti. Da budem iskren, činjenicu da sam se rodio 1924. kada i Johanes Mario Zimel, Marlon Brando, Čarlton Heston, Pol Njumen i Šarl Aznavur – smatram potpuno fantastičnom. Kako plemenito od strane sudbine što mi je dopustila da baš 1944, kada je rat već praktično bio završen, a Evropa se – tada još samo ruševina iznad koje se uzdizao dim – sva orila od obećanja o obnovi i kreativnom preporodu, napunim dvadesetu. Otišao sam predaleko, smesta se vraćam na početak, samo još kratko da primetim da je već i u ovom mom sećanju na 1944. prisutan dvojak odnos Francuska–Nemačka.

Naravno da su na živote svih Francuza moje generacije uticali svakoga dana sve lošiji i lošiji odnosi između njihove otadžbine i Nemačke. Na živote Francuza prethodne generacije verovatno još i više. A na živote članova porodice Turnije nesumnjivo više nego na živote članova neke druge, prosečne francuske porodice. Moj se otac opredelio za studije germanistike i fakultet upisao u Kajzerlauternu. Već na samom početku rata, 1914, neposredno nakon što se verio sa jednom studentkinjom germanistike, dobio je poziv za vojsku na koji se morao odazvati. Takođe, na samom početku rata, dobio je i metak u bradu, koji će mu na licu zauvek ostaviti trag. Deset godina kasnije na svet sam došao ja, dečak čiji je otac – pod velom sjaja i slave, naravno – ostao, jednom za svagda, pomalo unakažen. Takve stvari detetu mnogo znače.

I pored svega, moji su roditelji ostali verni svojoj germanistici i za mene su, otkad znam za sebe, duži boravci u Nemačkoj bili nešto uobičajeno. Savest mi nalaže da vam sada kažem nekoliko reči o svome odnosu prema nemačkom jeziku. Imam jednu stariju sestru. Ona vam je bila uzoran đak turnijeovske germanistike. Ja sam rođen posle nje i, da budem iskren, mislim da na celome svetu ne postoji osoba manje talentovana za strane jezike od mene. Tešim se teorijom da pisci u odnosu na ostale svoje sunarodnike imaju dublji i kompleksniji odnos prema maternjem im jeziku – onom na kojem pišu – i da je upravo to ono što ih sprečava da zablistaju na drugim jezicima. Nisam baš siguran da li je ova teorija tačna. U svakom slučaju, moji su roditelji stalno kukali zbog mog jezivog nemačkog. Otac mi je godinama nabijao na nos greške koje sam napravio još kao devetogodišnjak. Jednom godišnje odlazili smo na Švarcvald. Na njegovoj najvišoj tački, Hercoghornu, nalazi se jedan drveni krst. Prilikom jednog od naših izleta, ja krenuh ispred ostalih. Otac me (na nemačkom, jer, čim bismo prešli granicu, nemački bi postao službeni jezik Turnijeovih) upita: „Gde

si krenuo?", na šta mu ja odgovorih: „Do one krsta“ (jer na francuskom je „croix“, krst, ženskoga roda). Do dana današnjeg, kad god počnem da razmišljam o svome odnosu prema Nemačkoj, pred očima mi se pojavi otac kako odmahujući glavom, sav očajan, ponavlja to moje „do one krsta“.

Sledeće na šta pomislim kada preispitujem svoj odnos prema Nemačkoj bio bi dolazak nacista na vlast. Iako sam tada imao svega osam godina, nije mi bilo teško da shvatim šta se dešava, pošto se sve odigravalo na ulici. Video sam, zapamtio i razumeo sve što se zbivalo kako te, tako i u godinama koje su usledile. Osećam se počastvovanim što sam već tada, prilično rano za svoje godine, dobio priliku da pohađam praktičnu nastavu iz političkih nauka. Kada se raspala Francuska, 1940, imao sam petnaest godina. Oca su mobilisali. Majka je sela za volan svoga automobila i zajedno sa mojom sestrom i dva mlađa brata otišla na drugi kraj Francuske. Postao sam glava porodice. Ne bih li zadobio autoritet, počeo sam da pušim lulu.

A onda su nastupile godine okupacije. Opasne za mladića mojih godina. Nemali broj mojih školskih drugova u vrtlogu toga doba izgubio je svoje živote. Ja sam, međutim, onomad celim svojim bićem verovao u to da je nacistički režim nešto užasno i da će Nemačka ubrzo doživeti poraz. Na osnovu čega? Na osnovu jednog unutrašnjeg osećaja – koji se, naravno, nije ničim dao dokazati – i maglovitog saznanja da je Engleska iz svih ratova koje je do tada vodila sa ovim ili onim evropskim narodom, redovno izlazila kao pobednik. Naravno da mi u toku te prve godine okupacije nije padalo na pamet da bi se u junu 1941. moglo dogoditi ono što će se juna 1941. zaista i dogoditi. Sovjetski Savez i Nemačka su imali sporazum o nenapadanju, Sjedinjene Američke Države bile su neutralne. S vremenom distancom mi je postalo jasno da sam onomad bio u zabludi. U periodu između juna 1940. i juna 1941. Hitler je odneo i konačnu pobedu. Prosto neverovatno da su Čerčil i njegov prijatelj De Gol zaista pomislili da bi Engleska ikada mogla srušiti čitavo ono kontinentalno utvrđenje sačinjeno od nemačko-sovjetskog bloka i susednih mu država, Italije i Španije. Potpuna ludost, koja je ubrzo pala u senku jedne još veće ludosti – nemačkog napada na Sovjetski Savez iz juna 1941. Niko nije ni slutio da bi Hitler mogao doneti jednu toliko suludu odluku, kojom će uništiti čitavu evropsku konstrukciju – koju je sam izgradio. Staljinovo klimavo poverenje u nemačko-sovjetski sporazum pokazalo se kao sasvim opravdano: državnicima u praksi uglavnom ne računaju na mogućnost delanja u napadu ludila. A upravo je to ono što se desilo.

Ja sam u toku tih ratnih godina, onoliko koliko su mi to prilike dozvoljavale, pohađao nastavu filozofije, te naposljetku odlučio da joj se i potpuno posvetim. Naravno, svestan da će me taj profesionalni cilj, uz sve ostale auspicije, ponovo do grla uvaliti u nemački jezik. Umesto Getea i Šilera sada je trebalo izučavati Kanta i Hegela. Rat se nije još bio pošteno ni završio, a ja sam već požurio da brže bolje obezbedim sebi mesto na jednom od nemačkih univerziteta, na kojem ću provesti naredne četiri godine studija. Izbor je pao na Tübingen. Nemačka je u to vreme bila ogromna ruševina. Prisustvovao sam njenoj obnovi i osnivanju Savezne Republike. Još jednom procesu od najvišeg istorijskog značaja, koji sam, opet zahvaljujući milosti sudbine, dobio priliku da propratim od njegovog početka do kraja. Jedno od najživljih sećanja koje nosim iz tih gladnih godina jeste sećanje na žene, kako marljivo rade na uklanjanju ruševina. I sada ih vidim kako u dugim kolonama jedna drugoj dodaju

kamenje, dok ih poslednja od njih ne ubaci u kamion. Tim bi ženama Berlin, ruševina iz mračnih godina svoje istorije, spomenik trebalo da podigne!

Moje naredno „nemačko“ iskustvo tiče se nastanka Nemačke Demokratske Republike i njoj svojstvenog komunističkog režima pruskoga stila. Već sam u nekoliko navrata imao priliku da iznesem svoje mišljenje o kobnoj politici Konrada Adenauera, koja je dovela do nastanka provalije između Istočne i Zapadne Nemačke. Taj je katolik iz Porajnja još od 1918. maštao o jednoj katoličkoj nemačkoj republici, koja bi protestantskim pruskim državama okrenula leđa i odlučno se orijentisala ka Zapadu. Poraz Nemačke iz 1945. i osnivanje Savezne Republike predstavljali su veliku, iznenada nastalu priliku za ostvarenje toga životnog mu sna. Zapad – to je bila Amerika. Istok – to je bio komunizam. Drugim rečima: ovde dobro, tamo loše. Sovjeti sa istočnom provincijom neka rade što god im je drago – Adenauer ih rado prepušta toj tmini nad tminama. 10. marta 1952. pod vođstvom Staljina i januara 1959. pod vođstvom Krušoa Sovjetski Savez je Nemačkoj ponudio ujedinjenje. Pod jednim uslovom, naravno: ujedinjena Nemačka mora biti neutralna. Nema oružja, nema uniformi, nema nikakvog saveza: idealno rešenje koje se u Finskoj i Austriji već pokazalo kao uspešno. Ta bi nova Nemačka bila jedna predivna teritorija mira i prosperiteta, koja bi, pozicionirana između Istoka i Zapada, dinamikom svoje privrede primorala susedne joj države – Zapadnu Evropu i Rusiju – da smanje izdatke svoga naoružanja, kako bi u sledeći sukob sa tim svojim fantastičnim konkurentima mogla ući mirna, sigurna da ne raspolažu oružjem boljim od njenog. Mudra zamisao, nema šta. Međutim, njeno bi sprovođenje podrazumevalo i Adenauerovo udaljavanje od svoje izrazito proameričke politike. Adenauer je Sovjete ostavio bez odgovora. A onda je podignut Berlinski zid, Ulbrihta nasledio Honeker, sukobi Hladnog rata dostigli su svoj vrhunac. Da, mirne duše možemo reći da je Nemačka u 20. veku imala tri potpuno katastrofalna državnika: Vilhelma II, Hitlera i Konrada Adenauera.

No, pošto je Nemačka Demokratska Republika već oformljena, nije bilo druge – novonastaloj se situaciji moralo prilagoditi. Ja sam skoro svake godine odlazio u Istočnu Nemačku. Pre izbivanja rata raspuste sam provodio u Vendehauzenu u Tiringiji, jednom malom selu nedaleko od Erfurta na Veri. Bilo je to rodno mesto Marije Montag, žene koja me je odgojila i koja i dan danas u njemu živi. Sa njenim sestrićem, dečakom godinu dana mlađim od mene, koji je kao osamnaestogodišnjak izgubio život u Sovjetskom Savezu, bio sam veoma blizak. Nažalost, slučaj je hteo da se selo sada nađe u samoj blizini Gvozdene zavesse, u takozvanoj „zatvorenoj zoni“. Moja molba da mi se dopusti odlazak u Vendehauzen stigla je do samoga Honekera. Kakav je to samo događaj za tu uspavanu selendru bio, ta zvanična poseta sve sa konvojem, kao za kakvog državnika! Neprestano su mi prilazili seljaci i obraćajući mi se sa „ti“ podsećali me kako smo se '36. i '37. zajedno igrali. Železnička stanica, na koju sam ranije svakoga raspusta stizao u selo u međuvremenu je pretvorena u stambenu zgradu. Šine su uklonjene. Mala fabrika čarapa u kojoj sam ranije, čisto zabave radi, često pomagao zaposlenima, sada je postala pogon u državnom vlasništvu i funkcionisala sa još svega pola svojih kapaciteta. Mrtvo selo.

Vraćanje na mesta iz detinjstva predstavlja jedno užasno iskustvo, i ko god je u prilici da ga izbegne, bolje da to i učini.

Spektakularni fenomen sporta u tom istom NDR-u, koji se sa svojih 17 miliona stanovnika na međunarodnim takmičenjima i olimpijskim igrama rame uz rame sa Sjedinjenim

Američkim Državama i Sovjetskim Savezom borio za medalje, naveo me je na pomisao da bih mogao napisati roman čija bi glavna junakinja bila svetska prvakinja u nekoj od atletskih disciplina. Kakav bi to književni izazov bio, pomislio sam, pisati o atletičarki koja svojom snagom, brzinom i spretnošću, nadmašuje muškarca i kao takva predstavlja potpunu suprotnost nežnoj, plačljivoj i debeljuškastoj ženi 19. veka. NDR će mi poslužiti kao laboratorija u kojoj nastaje Eva 21. veka, odlučio sam, i postao obuzet idejom. U toku maja i juna 1986. godine sproveo sam istraživanje o atletičarkama u NDR-u. Na klizalištu u Kemnicu razgovarao sam sa Katarinom Vit i Gabrijelom Sajfert. Prisustvovao sam treningu veslačica u sportskom klubu Berlin-Grunau, treningu žena u streljačkom klubu Milros i umetničkih skokova u vodu u bazenu u Rostoku, spartakiadama u Erfurtu i prvenstvima u atletici u Jeni. Vodio sam duge razgovore sa Margitom Gumel, svetskom prvakinjom u dizanju tegova, Renatom Šteher, prvakinjom u trčanju na 100 i 200 metara, Hajke Derksler, prvakinjom u skoku udalj i Rut Fuks, majstoricom u bacanju koplja. U toku istog putovanja posetio sam i plesnu školu u Drezdenu gde sam se sreo sa slavnom Palukom, koja je sa svojih 85 godina i dalje držala vežbe plesa.

Svi ti susreti i utisci koje sam sa njih poneo učinili su me svesnim estetske vrednosti ženske snage – ali i paradoksa koji sama ideja „estetske vrednosti ženske snage“ u sebi nosi. Jer, tu su lepota, draž, šarm. A tu je i snaga. Vekovima, hiljadama godina unazad snaga je bila nešto što se povezivalo isključivo sa muškošću. U toj meri da su po narodnom verovanju telesna težina i maljavost bili njihovi neizostavni atributi. Predstava o snažnom muškarcu odgovarala je predstavi o njegovom preistorijskom tipu, karakterističnom po krupnom telu, kovrdžavim dlakama na grudima i gustoj bradi. Nismo ni svesni u kojoj je meri E. R. Barouz sa svojim likom Tarzana uticao na redefinisane pojma snage. Jer Tarzan je, neosporno, oličenje snage. Ali snage jednog novog, nedlakavog i vitkog tipa. On je mladolik junak glatke brade i ravnoga stomaka. A, u stvari, upravo se u bradi krije ključ cele stvari. Jer ako dobro razmislimo, shvatićemo da Tarzana ne samo da ne možemo da zamislamo sa bradom, već ga isto tako ne možemo zamisliti ni kao nekoga ko se svakoga jutra brije. Znači, kada smo malopre za Tarzana rekli da je mladolik, nismo bili baš sasvim u pravu. Trebalo je da kažemo „detinjast“. Tarzan nema bradu i nikada je neće ni imati, jer on nikada neće ni ući u pubertet. On je desetogodišnji dečak, izrastao i ojačao. S pravom su se puritanska društva u Sjedinjenim Američkim Državama pobunila kada se tamo nekom glupom režiseru učinilo da mu na vrat mora natovariti ženu i pripisati mu ulogu ljubavnoga cirkuzanta.

Međutim, ukoliko nadljudska snaga više ne predstavlja nešto što se povezuje isključivo sa muškošću, već svoje otelovljenje sada pronalazi i u desetogodišnjem dečaku – zašto ne bi mogla biti svojstvena i ženskome telu? Jer ako u vodu pada tradicionalna teorija o nerazdvojivosti snage i muškosti, u vodu pada i teorija o nerazdvojivosti ženstvenosti i slabosti.

Opšte je poznato da su kobile na konjskim trkama podjednako snažne i brze koliko i pastuvi. Teoretski govoreći, razloga za sumnju da je isti slučaj i sa ženama i muškarcima imaćemo sve do momenta dok nas vrhunski sportski rezultati ne uvere u suprotno. No sportski nas rezultati već uveravaju u suprotno. Ako pažljivo pogledamo rezultate zabeležene u toku poslednjih stotina godina, uočićemo jedan veoma interesantan fenomen, kojim bi se sociolozi i biolozi mogli pozabaviti: razlika između broja muških i ženskih medalja se

iz godine u godinu sve više i više smanjuje. Da, činjenica je: posle viševekovnog tlačenja i poniženja koje su trpele od strane muškaraca, žene im se sada, polako, ali sigurno, približavaju. U nekoliko disciplina već su i oborile rekorde koje su do pre svega tridesetak godina isključivo oni držali. S nestrpljenjem smo iščekivali momenat u kojem će se neka žena po prvi put u istoriji probiti do samoga vrha, odnosno, deklasirati muškarca, vrhunskog sportistu iz svoje discipline. Taj se moment desio 2. avgusta 1990. godine. Toga je dana, u 0:19 časova po srednjeevropskom vremenu, jedriličarka Florans Arto, nakon 9 dana, 21 časa i 42 minute veslanja na svom trimaranu Pjer 1, uplovila u Rt Lizard, i tako za više od dan i po oborila rekord u prelasku Atlantika koji je od 1987. pripadao Brunu Peiru. Nema sumnje da je upravo ovaj senzacionalni uspeh poslužio kao motivacija svim onim sportistkinjama koje su od tog momenta počele i same da ostvaruju apsolutne rekorde u svojim disciplinama.

Ja sam, znači, u NDR-u tražio trijumfalno otkrovenje jedne nove Eve. Ni traga masti, spomenik gipkih, nabreklih mišića ispod svilenkaste kože. Čak i grudi predstavljaju još samo nežan prekrivač grudnog mišića, i kao takve ometaju kretanje mišićnog aparata u nesumnjivo manjoj meri od muških genitalija. Savršeno uspelo umetničko delo koje se – molim za pažnju! – u svojoj potpunosti nalazi u polju Ženskog: na tim ženama koje svim svojim bićem zrače ženskom lepotom nema ama baš ničega „muškobanjestog“. Prirodan sklad, paradoksalno – zavodljiv, sa lakom notom komične ozbiljnosti. Jer nova Eva ruši i jedan i drugi kliše: kako onaj o krhkoj, plašljivoj ženi, tako i onaj o muškarcu – zaštitniku, opsednutom svojom muškom čašću. Pada ceo jedan zid naše civilizacije.

Da li ću ga ikada napisati, taj roman o atletičarki? Naslov već imam: EVA, ILI REPUBLIKA TELA. I kutiju punu materijala imam. Ali i planove za mnoge druge knjige. A mnogo je lakše kovati planove za knjige, nego sestri i pisati ih! Vreme će pokazati.

U NDR-u sam imao prilike da upoznam svoje kolege pisce Kristu Volf, Helgu Šubert, Valtraudu Levin, Gintera Rikera, Tomasa Bemea, Frica-Rudolfa Frisa, Vnera Mitencvaja, i, da ne zaboravim svog izdavača i prevodioca, Joahima Majnerta. U prijateljskom sam odnosu bio i sa Markuzom Volfom, koga cenim i poštujem koliko i ostale koji su svoje živote posvetili borbi protiv nacizma. Bio sam član Akademije lepih umetnosti u Istočnom Berlinu. Sve su to stvari zbog kojih mi se danas prebacuje. Zaključicu: Nemačka za mene danas predstavlja – isto ono što mi je predstavljala i u toku detinjstva, mladosti i zrelih mi godina – sinonim za tugu i radost, za rane i cveće, za sve ono u nepovrat izgubljeno, za jedno nemerljivo bogatstvo. I tako će i ostati, zauvek. Jer Nemačka je, u stvari, deo mene samoga.

*(Sa nemačkog prevela **Marija Ančić**)*